

#ingenlitenlort

LÄRARHANDLEDNING

FRAMTAGEN AV VICTORIA AXELSSON
PÅ UPPDRAG AV ASTRID LINDGRENS NÄS, 2018

INTRODUKTION

Handledningen till #ingenlitenlort är kopplat till utvalda kursplansmål inom flera olika ämnen i såväl grundskolan som på gymnasiet. De mål som eleverna får jobba med under sitt besök i utställningen och i uppföljande uppgifter från lärarhandledningen finns listade här nedan.

Uppgifterna är lämpade för elever från år 6 på grundskolan till gymnasiets åk 1. Uppgifterna för de olika årskurserna ser olika ut, men låt dig gärna inspireras även av de uppgifter som är ämnade för andra årskurser än den du jobbar med, genom enkla justeringar går de att anpassa till just den målgrupp du arbetar med.

Detta gäller även lärare som arbetar med SFI, där uppgifternas uttalade syfte kan göras mer inriktade på språklig förståelse och färdighet i tal och skrift men ämnesområdena och diskussionsutgångspunkterna fortfarande lämpar sig bra som arbetsmaterial.

Materialet används med fördel ämnesöverskridande, inom ramen för olika projekt, på temadagar eller varför inte på mentorstider då innehållet går tillbaka till skolans värdegrunds- och demokratiuppdrag.

KURSPLANER GRUNDSKOLAN ÅK 4-6

Bild

ÄMNETS SYFTE:

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- kommunicera med bilder för att uttrycka budskap
- skapa bilder med digitala tekniker och verktyg

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 4-6:

- Filmande samt redigering i datorprogram
- Verktyg för filmande och digital bildbehandling

Samhällskunskap

ÄMNETS SYFTE:

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- uttrycka och värdera olika ståndpunkter och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv
- reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden och principer

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 4-6:

- De mänskliga rättigheterna, deras innebörd och betydelse, inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen

Svenska

ÄMNETS SYFTE:

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- formulera sig och kommunicera i tal och skrift
- anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

CENTRALT INNEHÅLL:

- Skapande av texter där ord, bild och ljud samspelar
- Texternas innehåll, uppbyggnad och typiska språkliga drag

KURSPLANER GRUNDSKOLAN ÅK 7–9

Historia

ÄMNETS SYFTE:

Genom undervisningen ska eleverna få:

- en insikt om att det förflutna präglar vår syn på nutiden och därmed uppfattningen om framtiden
- möjlighet att utveckla sina historiska kunskaper, historiska begrepp och historiska kunskaper om likheter och skillnader i människors levnadsvillkor och värderingar
- förståelse för olika kulturella sammanhang och levnadssätt
- förutsättningar att ställa frågor till och värdera källor som ligger till grund för historisk kunskap
- möjlighet att utveckla förståelse för att varje tids människor måste bedömas utifrån sin samtids villkor och värderingar
- olika perspektiv på sina egna och andras identiteter, värderingar och föreställningar

CENTRALT INNEHÅLL:

- Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid: demokratiseringen i Sverige, bildandet av nya partier och nya folkrörelser; kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män; förändring i synen på kön, jämställdhet och sexualitet; FN och andra samarbeten.
- Hur historia används och historiska begrepp: Hur historia kan användas för att förstå den tid som människor lever i påverkar deras villkor och värderingar.

Samhällskunskap

ÄMNETS SYFTE:

Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar
- uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till exempel aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv
- söka information om samhället från medier, internet och andra källor och värdera deras relevans och trovärdighet
- reflektera över mänskliga rättigheter samt demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser

CENTRALT INNEHÅLL:

- Information och kommunikation: Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare och granskare av samhällets maktstrukturer; olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll. Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs, till exempel utifrån kön och etnicitet; möjligheter och risker förknippade med internet och kommunikation via elektroniska medier.
- Rättigheter och rättsskipning: De mänskliga rättigheterna inklusive barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Deras innebörd och betydelse samt diskrimineringsgrunderna i svenska lag; lika organisationers arbete för att främja mänskliga värden; hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen; demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen. Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter.
- Beslutsfattande och politiska idéer: Individers och gruppers möjligheter att påverka beslut och samhällsutvecklingen samt hur man inom ramen för den demokratiska processen kan påverka beslut.

Svenska

ÄMNETS SYFTE:

Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- formulera sig i tal och skrift
- läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften
- anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang
- söka information från olika källor och värdera dessa

CENTRALT INNEHÅLL:

- Läs och skriva: Att urskilja texters budskap, tema och motiv, samt deras syften, avsändare och sammanhang; strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag.
- Tala lyssna och samtala: Att leda samtal, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i vad som sagts; muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare, om ämnen hämtade från skola och samhällsliv.
- Berättande texter och sakprosatexter: Några skönlitterära betydelsefulla ungdoms- och vuxenboks författare och deras verk, samt de historiska och kulturella sammanhang som verken har tillkommit i; beskrivande, förklarande, utredande, instruerande och argumenterande texter. Texternas syften, innehåll uppbyggnad och språkliga drag.
- Språkbruk: Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeledning; skillnader i språkanvändning beroende på i vilket sammanhang, med vem och med vilket syfte man kommunicerar; språkets betydelse för att utöva inflytande och för den egna identitetsutvecklingen; etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i olika medier och sammanhang.

Religionskunskap

ÄMNETS SYFTE:

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet
- resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar utifrån etiska begrepp och modeller

CENTRALT INNEHÅLL:

- Identitet och livsfrågor: Föreställningar om det goda livet och den goda människan kopplat till olika etiska resonemang, till exempel dygdetik
- etiska begrepp som kan kopplas till frågor om hållbar utveckling, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar, till exempel frihet och ansvar.

KURSPLANER GYMNASIET ÅR 1

Samhällskunskap 1a1 och 1b

ÄMNETS SYFTE:

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla följande:

- kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna såväl de individuella som de kollektiva rättigheterna, samhällsfrågor och samhällsförhållanden
- kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer
- förmåga att analysera samhällsfrågor
- förmåga att söka, kritiskt franska och tolka informationen från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet
- förmåga att uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer

CENTRALT INNEHÅLL, KURS 1A1:

- demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå, internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter.
- de mänskliga rättigheterna
- grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap
- presentation i olika former och med olika tekniker med betoning på det skriftliga och muntliga, till exempel debatter och debattartiklar

CENTRALT INNEHÅLL, KURS 1B:

- demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå, internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Mediers innehåll och nyhetsvärdering i samband med frågor om demokrati och politik.
- de mänskliga rättigheterna
- grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap
- massmediers och informationsteknikens roll i samhället. Deras möjligheter att påverka människor och samhällsutvecklingen samt de möjligheter de ger människor att påverka. Mediers innehåll och nyhetsvärdering
- presentation i olika former och med olika tekniker med betoning på det skriftliga och muntliga, till exempel debatter, debattartiklar och rapporter

Svenska

ÄMNETS SYFTE:

Genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla följande:

- sin förmåga att tala inför andra och delta på ett konstruktivt sätt i förberedda samtal och diskussioner
- kunskaper om språkriktighet i text samt förmåga att utforma muntliga framställningar och texter som fungerar väl i sitt sammanhang
- kunskaper om den retoriska arbetsprocessen
- förmåga att läsa, arbeta med, reflektera över och kritiskt granska texter samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa
- kunskaper om centrala svenska skönlitterära verk och författarskap samt förmåga att sätta in dessa i ett sammanhang
- kunskap om genrer samt berättartekniska och stilistiska drag
- förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer författade av såväl kvinnor som män, samt producera egna texter med utgångspunkt i det lästa

CENTRALT INNEHÅLL:

- Muntlig framställning med fokus på mottagaranpassning
- Olika sätt att lyssna och ge respons som är anpassad till kommunikationssituationen
- Skriftlig framställning av texter för kommunikation, lärande och reflektion
- Argumentationsteknik och skriftlig framställning av argumenterande text
- Grundläggande källkritik
- Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer
- Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande

BARNRÄTT – TALET "ALDRIG VÅLD!"

I UTSTÄLLNINGEN

Diskussionsfrågor

När Astrid Lindgren utsågs till mottagare av Tyska Bokhandelns Fredspris i oktober 1978 höll hon talet "Aldrig våld!", som en manifestation mot våld. Framför allt vänder sig talet mot våld i hemmet, våld som ofta drabbar barn. Talet kom att bli en återkommande referens i debatten om barnaga och våldets mekanismer och Sverige var år 1979 först i världen med att införa ett förbud mot aga.

År 2018 utsätts fortfarande mer än vart tionde barn i Sverige för våld av vuxna i hemmet. Hälften av de barnen utsätts om och om igen. (Ur rapport "Vem skyddar mig från våld", UNICEF)

1. Astrid Lindgren säger i sitt tal att "våld föder våld" och samma tanke formulerade författaren James Joyce när han påstod att "frågor som avgörs med våld är aldrig avgjorda".
 - Vad tror du? Kan man lösa något med våld?
 - Är det någonsin rätt att bruka eller hota med våld?
2. I talet återkommer Astrid Lindgren ofta till antitesen ond och god. Hon ställer sig frågan varför inte alla är goda och besinningsfulla och undrar om det finns en medfödd ond vilja hos vissa.
 - Föds vi onda eller goda?
 - Vad är det att vara god? Vad är det att vara ond?
 - Vad är det som skapar en våldsverkare menar Astrid Lindgren?
3. "Ett barn som blir kärleksfullt bemött och som älskar sina föräldrar lär sig av dem en kärleksfull inställning till hela sin omvärld och behåller denna grundinställning livet ut".
Är det så enkelt att kärlek föder kärlek?
4. I sitt tal betonar Astrid Lindgren vikten av att uppfostra barnen med kärlek och hon uttrycker tanken att först när alla fostrar sina barn utan våld går det att uppnå ett fredligt samhälle. Idag har endast 60 länder antagit lagstiftning som helt förbjuder användandet av kroppslig bestraffning mot barn i hemmet. Detta lämnar mer än 600 miljoner barn under fem år utan fullständigt juridiskt skydd. (Ur rapporten "A familiar face – violence in the lives of children and adolescents", UNICEF)
 - Är det möjligt att uppnå fred genom att uppfostra barnen med kärlek istället för våld, eller är det endast en utopi? (utopi = ett teoretiskt idealsamhälle)
5. En central fråga i talet är hur vi ska uppfostra våra barn. Astrid Lindgren menar att föräldrar i alla tider använt riset och kallat det för kärlek, men hon vänder sig starkt emot den formen av hårda tag och försvarar istället en mer antiauktoritär uppfostran.
 - Vad är en antiauktoritär uppfostran enligt Astrid Lindgren? Betyder det att man ska växa upp helt utan normer och gränssättningar?
 - Hur ser du på barnuppfostran?
6. Barnaga är en av de saker Astrid Lindgren pekar på som måste förändras för att vi ska uppnå fred, men menar också att det finnas annat som också måste förändras.
 - Vad mer skulle behöva förändras för att vi ska få fred på jorden enligt Astrid Lindgren?
7. När talet "Aldrig våld!" gavs ut i en nyutgåva 2011 sade Annika Lindgren, som är barnbarn till Astrid Lindgren, att: "Det är en av Astrid Lindgrens viktigaste texter vid sidan av de stora berättelserna".
 - Vad är det som gör talet så viktigt?
8. I kölvattnet av Astrid Lindgrens tal blev Sverige (1979) först i världen med att införa ett förbud mot barnaga, men vissa former av våld mot barn räknas än idag inte som ett brott enligt svensk lag. Det handlar exempelvis om psykiskt våld som hot och trakasserier, men även att bli vittne till våld i hemmet.
 - Finns det någon form av våld mot barn som kan anses vara accepterat?
 - Borde lagen omfatta även psykiskt våld?
 - Hur står sig den svenska lagen i förhållande till barnkonventionen som säger att alla former av våld mot barn är förbjudet?
9. "Det är de enskilda människorna som avgör världens öden", skriver Astrid Lindgren i sitt tal.
Vad menar hon med det?
10. Är talet "Aldrig våld" aktuellt även idag? Hur?

I KLASSRUMMET

Aldrig våld – skrivuppgifter

Åk 6

UPPGIFT 1:

Skriv en insändare där du tar ställning i frågan: *Är det någonsin rätt att använda någon form av våld mot barn?* Använd med fördel diskussionsfrågorna som underlag inför skrivuppgifterna. Ni kan också titta närmare på barnkonventionen och prata om vad den innebär. Har eleverna inte skrivit insändare tidigare behöver texttypen förklaras och eleverna kan titta i tidningar för att hitta insändare och se vad de handlar om. Tid: 2 lektioner á 60 minuter.

UPPGIFT 2:

Skriv en text där du beskriver ditt idealsamhälle (en utopi). Hur vill du att världen ska se ut? Glöm inte att motivera och förklara varför du vill att samhället ska se ut på det sättet. (Uppgiften kan även göras på engelska). Vill ni kan ni sedan läsa upp era berättelser för varandra. Tid: 1 lektion á 60 minuter (2 lektioner om ni bearbetar texterna tillsammans).

Åk 7-9

UPPGIFT 1:

Skriv en utredande text om barns rättigheter i Sverige och i något annat valfritt land. Börja med att ta reda på vilka rättigheter barn har i Sverige och i ytterligare ett land. Beskriv sedan dessa rättigheter. Resonera om likheter och skillnader mellan dessa länder och skriv även någon egen tanke kring det du har kommit fram till. Ge gärna exempel från din egen erfarenhet. I slutet av texten ska du ha med en källförteckning. Tänk på att vara källkritisk!

När klassen har skrivit klart sina texter kan ni med fördel ge varandra respons på texterna. Titta både på innehåll, disposition, struktur, språk och på källor. Har eleverna inte skrivit utredande text tidigare behöver texttypen förklaras. Tid: 3 lektioner á 60 minuter exkl. kamratrespons.

UPPGIFT 2:

Skriv en insändare där du tar ställning i frågan: *Är det någonsin rätt att använda någon form av våld mot barn?* I insändaren ska följande finnas med:

- Inledning där din åsikt framkommer
- Bakgrund där du sätter in ditt ämne i ett sammanhang
- Tre argument som både kan bygga på fakta och känslor
- Ett motargument som du bemöter
- En slagkraftig avslutning där du summerar dina tankar eller uppmanar någon till handling.

Tid: 2 lektioner á 60 minuter.

ÅK 1 gymnasiet

UPPGIFT 1:

Skriv ett debattinlägg där du tar ställning för eller emot den lagstiftning som finns idag när det gäller våld och hot mot barn. Är det någonsin rätt att använda någon form av våld mot barn? Är det skydd som finns tillräckligt eller behövs en förändring?

Skriv ditt debattinlägg. Ta ställning till om dagens skydd är tillräckligt och argumentera utförligt för din åsikt. Bemöt även ett tänkt motargument. Använd minst en källa som är relevant för och kan stärka din argumentation. Källan ska infogas i den löpande texten. Använd med fördel retoriska stilmedel och tänk på att hålla en formell ton i ditt inlägg. Texten ska kunna publiceras i en dagstidning.

Tid: 2 lektioner á 90 minuter. (Följ gärna upp med en diskussion i klassen).

MOD OCH CIVILKURAGE

Astrid Lindgren engagerar sig under sin levnad på många olika sätt, bland annat genom att debattera, skriva brev, tala och skriva böcker. Hon tar ställning och hon tar plats. Hon vågar. I flera av hennes skönlitterära berättelser lyser engagemanget igenom. En av de berättelser som handlar om mod är Bröderna Lejonhjärta, varifrån namnet till den här utställningen är hämtad. I kampen mot den onda Tengil trotsar Jonatan sin skräck med orden "Annars är man ingen människa utan bara en liten lort".

I UTSTÄLLNINGEN

Diskutera

- Vad menar Jonatan med det?
- Vad är det att vara modig? Är mod samma sak för alla människor?
- Går det att vara modig utan att också vara rädd?
- Vissa menar att mod kan stärka självkänslan? Vad tänker du om det? Blir man nertrygg i sig själv om man utsätter sig för saker man är rädd för?
- Mod betraktas av många som en moraliskt eftertraktansvärd egenskap, en så kallad dygd. Tycker du att det är viktigt att vara modig? Vad händer om vi inte är modiga?
- Har du varit modig någon gång?

I KLASSRUMMET

ÅK 6

UPPGIFT 1:

Gör en modig film. Genom många av sina berättelser, inte minst Bröderna Lejonhjärta, gav Astrid Lindgren barnen styrka och mod. Den här uppgiften ger eleverna möjlighet att uttrycka egna tankar om mod och civilkurage med hjälp av rörlig bild. Uppgiften ger även eleverna möjlighet att tillsammans med sina klasskamrater reflektera över viktiga etiska frågor, värdera och uttrycka olika åsikter. Eleverna får också lära sig mer om dramaturgi och viktiga begrepp som är kopplade till filmmediet. Tid: Ca 7-8 lektioner á 60 minuter.

UTRUSTNING SOM BEHÖVS:

- iPad, smartphone eller videokamera (iPad och videokamera finns att låna på din AV Media-central).
- Redigeringsprogram. Moviemaker finns i många datorer. Har ni tillgång till Windows 10 finns en tillhörande fotoapp där redigering är möjlig. Hyr ni iPad hos AV Media följer ofta redigeringsprogram med. Filmar eleverna med egen iPhone kan de redigera sin film i iMovie.

TILL LÄRAREN:

För att ge eleverna inspiration till filmen kan ni samtala om ordet MOD. Vad står de här tre bokstäverna för? Vad är mod för dig? När är man modig? När är du modig? Vem bestämmer om man har varit modig? Måste man vara rädd för att vara modig? Vad händer om man inte är modig? Kan man träna på att vara modig?

Utgå i samtalet gärna från citatet från Jonathan i Bröderna Lejonhjärta: "Ibland måste man göra saker som man inte vågar. Annars är man inte en människa utan bara en liten lort."

Vill ni vidga perspektivet kan ni prata om människor som visat mod, exempelvis under andra världskriget, under meetoo-kampanjen eller i elevernas vardag.

Här är andra citat som ni kan använda i samtalet om mod:

"Det bästa sättet att motverka att en sådan katastrof som Förintelsen sker igen, är att vi ser och bryr oss om våra medmänniskor." och "Hitler skulle aldrig ha lyckats med sin brottsliga verksamhet om det inte funnits så många passiva människor vid det tillfället. Passivitet och likgiltighet är mänsklighetens största fiender." *Emrich Roth, överlevande från förintelsen*, vagenaturhatet.se).

GENOMGÅNG:

Börja med att fråga eleverna vad de redan kan om att göra film. Finns det några begrepp i listan nedan som de känner till?

Ord och begrepp

Dramaturgi

AKT 1 (BÖRJAN)

Anslag Inledningen till en film. Här ska du fånga tittarens intresse. I anslaget talar man om vad filmen kommer att handla om och vilken typ av film det är. Är det en actionfilm kan man börja med en biljakt, är det en deckare kan det börja med en kidnappning och är det en vänskapsfilm kanske det börjar med att visa hur bra personerna har det tillsammans ända tills det händer något som gör att vänskapen sätts på prov. I anslaget bör något hända som för berättelsen framåt.

Presentation Nu presenteras tittaren för filmens huvudkaraktär och vilka relationer personerna i filmen har, t.ex. om någon är utanför, om några är bästisar, ovänner eller kanske kära i varandra.

AKT 2 (MITTEN)

Fördjupning Huvudpersonen och antagonisten presenteras med djupgående. Vi får veta mer om deras konflikt, deras starka och svaga sidor. Här är det viktigt att tittaren tydligt får känna vem som är vän och vem som är fiende.

Konfliktupptrappning Konflikten (kanske ett bråk) trappas upp och allt blir värre och värre. Här är tempot högt och det kan man visa genom att ha dramatisk musik och snabba klipp.

AKT 3 (SLUTET)

Konfliktförlösning Konflikten får sin lösning, exempelvis genom om den vi hejar på gör något avgörande som får antagonisten på fall.

Avtoning Avrundning av filmen där tittaren får ta del av huvudpersonens känslor eller tankar kring det som hände. Här är det viktigt att filmens huvudbudskap kommer fram.

BILDUTSNITT

Miljöbild/översiktsbild: En bild över platsen där handlingen äger rum, exempelvis skolgården. Finns oftast i början av en film för att den som tittar ska förstå var filmen utspelar sig.

Helbild: Huvudpersonerna i filmen visas oftast först i en helbild (hela kroppen finns med) för att tittaren ska kunna få en uppfattning av hur de ser ut, hur de rör sig, vad de har på sig osv. Helbilder används också om det är viktigt att man ser kroppsspråket, exempelvis om någon slåss eller dansar.

Närbild: Här zoomar man in ansiktet för att tittaren ska kunna se hur personen känner sig, eller för att visa andra saker som kan uttryckas med exempelvis ögonen.

Extrem närbild: Om vi går ännu närmare, för att se en detalj eller för att göra något ännu tydligare, används extrem närbild. Om man vill visa att någon håller i en vass penna, kan man zooma in just pennan så endast den syns. Den används om man vill att tittaren inte ska missa en viktig detalj.

När eleverna har grundläggande kunskaper kring dramaturgi och bildutsnitt kan ni gå vidare till uppgiften.

UPPGIFT

Dela in klassen i grupper, cirka fem-sex elever i varje. Varje grupp ska nu:

- Fundera ut vad de vill göra en film om. Påminn eleverna att det är viktigt att de följer den dramaturgiska modellen.
- Skriva ett synopsis, dvs en kort presentation av handlingen där det framgår vad som ska finnas med i de olika akterna. Här kan de också skriva till vem de gör filmen (målgrupp) och vad de vill berätta (budskap). Ett budskap kan t.ex. vara att det är viktigt att säga ifrån eller att om du inte säger ifrån är du en medbrottsling.
- Göra ett storyboard. Du hittar mallar till storyboard här: <http://www.voodooofilm.org/blanketter>. (Där hittar du även andra bra tips om att göra film.) Det räcker med att rita enkla streckgubbar. Bredvid rutan skriver de exempelvis vilket bildutsnitt de ska ha, rekvisita mm. Ett bra storyboard gör det enklare när de väl ska filma och klippa!
- Göra en lista över vad gruppen behöver för rekvisita.

- Bestäm vem som ska göra vad (skådespelare, filmare osv).
- Presentera storyboarden för läraren och börja sedan filma!
- När allt material är filmat är det dags för redigering. Sedan kan klassen visa filmerna för varandra eller bjuda in föräldrar och anhöriga till en biokväll.

Åk 7–9

UPPGIFT 1:

Skriv en modig novell. Genom många av sina berättelser, inte minst Bröderna Lejonhjärta, gav Astrid Lindgren barnen styrka och mod. Den här uppgiften ger eleverna möjlighet att uttrycka egna tankar om mod och civillkurage i skönlitterär form. Uppgiften ger även eleverna möjlighet att tillsammans med sina klasskamrater reflektera över novellen som uttrycksplattform och över språkets betydelse för att nå fram med ett budskap. Här kan du som lärare också välja att lära eleverna mer om dramaturgi, novellens kännetecken och uppbyggnad samt berättartekniska begrepp.

Förberedelser: I boken Bröderna Lejonhjärta tvingas syskonen Skorpan och Jonatan att visa mod många gånger om i kampen mot det onda. Det är i denna berättelse vi hittar de kända orden:

Men då sa Jonatan, att det fanns saker som man måste göra, även om det var farligt. "Varför då", undrade jag. "Annars är man ingen människa utan bara en liten lort", sa Jonatan.

Diskutera: Vad innebär mod och civillkurage? Måste man stå längst fram i en protestmarsch mot nynazister? Måste man gå in i ett gängbråk eller duger det att sätta ner foten när någon blir utsatt eller mobbad? Kanske räcker det att säga nej eller ifrågasätta när någon uttrycker sig homofobiskt, rasistiskt eller antisemitiskt? Och vem är man om man väljer att titta bort?

Skriv en novell. Vad tänker du om civillkurage? Skriv en novell som behandlar en aspekt av frågan. Novellen ska ha någon form av budskap eller poäng i slutet. Varför inte avsluta med en överraskande vändning? Du kan också lyda Astrid Lindgrens råd: "En bra berättelse är som en gädda! Längst fram en stor kraftig käft som hugger tag i en, sedan kommer en lång matnyttig del och så på slutet en snärtig stjärt!"

KAMRATRESPONS

1. Arbeta i mindre grupper (är det första gången kan ni arbeta två och två). Alla i gruppen har en utskrift av sin text.
2. Byt texter med varandra i gruppen.
3. Läs noga den text du har fått.
4. Titta sedan på följande (här kan läraren välja bort/lägga till sådant som passar elevgruppen):

- Vad handlar novellen om? Är innehållet begripligt?
- Vilket är budskapet (om det är svårt att hitta kanske texten behöver arbetas om)?
- Är budskapet kopplat till uppgiftens tema?
- Har texten en tydlig disposition? Är det lätt att hänga med?
- Är texten korrekt styckeindlad?
- Följer skribenten skriftspråksreglerna? (Ex är det stor bokstav där det ska, punkt och kommatecken på rätt plats?)
- Är allt rättstavat?
- Är språket varierat? (Återkommer ett ord många gånger kan det behöva bytas ut så att texten blir mer varierad). Även meningenslängd och hur man börjar meningarna kan varieras. Exempelvis kan texten kännas enformig om många meningar börjar med "jag".
- Avsluta med att göra en helhetsbedömning när du talar om vad som var bäst med texten och vad som skribenten skulle behöva arbeta lite mer med.

Gemensam reflektion

Hur tycker ni att det fungerar att uttrycka en åsikt/tanke i novellform? Finns det något annat sätt att uttrycka tankarna på som ni tror är mer effektivt? Motivera!

Åk 1 gymnasiet

UPPGIFT 1:

Till läraren: Genom många av sina berättelser, inte minst Bröderna Lejonhjärta, gav Astrid Lindgren barnen styrka och mod. Den här uppgiften ger eleverna möjlighet att uttrycka egna tankar om mod och civilkurage i skönlitterär form. Uppgiften ger även eleverna möjlighet att tillsammans med sina klasskamrater reflektera över novellen som uttrycksplattform och över språkets betydelse för att nå fram med ett budskap.

Tanken att du som lärare introducerar eleverna för texttypen novell, stildrag, berättarteknik, centrala motiv och dramaturgi (se lista nedan).

I uppgiften finns två delar, en analys och egen produktion av en novell där de kan visa att de har förståelse för berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande. Du kan välja att göra båda uppgifterna eller endast en av dem beroende på tidstillgång. Tid för båda uppgifterna: 3 lektioner á 90 minuter (+ kamratrespons om ni väljer att arbeta med det).

Förberedelser

Novellens vanligaste kännetecken:

- En huvudhandling
- Begränsad tid
- Få personer
- Begränsad miljö

Novellens uppbyggnad:

- Kronologi
- Berättarkurvan (dramaturgiska kurvan)
- Miljö- och personbeskrivning
- Tema och motiv

(Beroende på klassens förkunskaper kan en mer eller mindre utförlig genomgång av begreppen krävas.)

Läs gärna en novell tillsammans och analysera den utifrån ovan nämnda punkter innan eleverna får ge sig hän sitt eget skrivande.

Skriv en novell inom ramen för temat #ingenlitenlort. Tolka temat fritt. Novellen ska ha någon form av budskap eller poäng i slutet. Varför inte avsluta med en överraskande vändning? Du kan också lyda Astrid Lindgrens råd: "En bra berättelse är som en gädda! Längst fram en stor kraftig käft som hugger tag i en, sedan kommer en lång matnyttig del och så på slutet en snärtig stjärt!". I övrigt ska du följa de stildrag som utmärker en novell. Se ovan.

Kamratrespons

När alla har skrivit klart sitt första utkast kan ni ha kamratrespons. Använd gärna mallen som finns i instruktionen för åk 7-9. Ni kan även utgå från listan över novellens kännetecken och uppbyggnad. Efter kamratresponsen är det viktigt att ni jobbar vidare med era noveller.

Gemensam reflektion

Hur tycker ni att det fungerar att uttrycka en åsikt/tanke i novellform? Finns det något annat sätt att uttrycka tankarna på som ni tror är mer effektivt? Motivera!

TIPS PÅ NOVELLER ATT ANALYSERA OCH HÄMTA INSPIRATION FRÅN:

Spår i snön – Jonas Karlsson
Ett halvt ark papper – August Strindberg
Heder – Jens Lapidus
I Skymningslandet – Astrid Lindgren
Lilla asken – Ania Monahof
Att döda ett barn – Stig Dagerman
Eller sjunk i havet – David Mohseni
Jag kommer fortfarande ihåg – Sofia Heine
Den första kärleken – Tage Danielsson
Tips på skönlitterära texter om mod:
Jag är Malala – Malala Yousafzai, Christina Lamb (2014)
Hungerspelen – Suzanne Collins (2008)
Divergent – Veronica Roth (2011)
Gå genom väggar – Marina Abramovic (2017)
Jane Eyre – Charlotte Brontë (originalet skrevs 1847)
Bröderna Lejonhjärta – Astrid Lindgren (1973)

DET DEMOKRATISKA SAMTALET OCH OLIKA ARENOR

I UTSTÄLLNINGEN

Diskutera

- Hur kan man visa vad man tycker?
- Vilka arenor använder du för att uttrycka vad du tycker? (Utgå från piltavlan)
- Innebär yttrandefriheten att vi får uttala oss hur som helst?
- Är det viktigt att våga göra sin röst hörd?
- Hur kan det vara viktigt för demokratin att du och jag gör våra röster hörda?
- Vad skulle kunna få dig att höja din röst?

Datorn/internet/teknisk utveckling – tidslinjen

- På vilka sätt kan uppfinningarna/innovationerna vara till en nackdel för vårt sätt att kommunicera?
Här kan sådant som falska nyheter, trollkonton, anonymitet mm diskuteras.
- På vilka sätt kan innovationen vara till en fördel för vårt sätt att kommunicera?
Här kan exempelvis mängden arenor, snabbhet, mängden information, närhet osv diskuteras.
- Hur skulle tekniken kunna förbättras så att den bättre bidrar till vårt sätt att kommunicera?

I KLASSRUMMET

Åk 6

I Sverige har vi yttrandefrihet och tryckfrihet. Vad betyder det? Får man säga precis vad som helst? Börja med att ta reda på vad klassen vet om vad som är olagligt att göra exempelvis på nätet.

Andra frågor att diskutera är:

- Tänker du på om det du gör på exempelvis nätet är lagligt eller olagligt?
- Vad gör du om de ser något som kan vara olagligt?

Titta sedan på en film om yttrande- och tryckfrihet. Exempelvis tillhandahåller AV Media-centralen flera kortfilmer om grundlagarna. Även Statens medieråd har material med filmer där bland annat kända youtubers berättar om näthat: statensmedierad.se/nohate.

Gör en väggutställning som belyser vad yttrandefrihet och tryckfrihet är. Ge exempel på vad man får göra och inte göra. Formulera även klassens regler för hur man ska vara mot varandra på sociala medier.

Åk 7–9 samt åk 1 gymnasiet

"Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser." Artikel 19, FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Ta tempen på yttrandefriheten i världen. Fördjupa dig i ett land. Hur ser situationen ut för invånarna men även för medierna i landet när det gäller yttrandefrihet och åsiktsfrihet. Uppgiften redovisas muntligt med hjälp av bilder, powerpoint, exempel mm. Använd frågorna/punkterna nedan som stöd i ditt arbete. Uppgiften kan även göras i grupp. Tid: 3 lektioner á 90 minuter (exkl. redovisningstid).

HJÄLPFRÅGOR

- Läs in basfakta om landet. Ta reda på var det ligger, styrelseskick osv.
- Hur ser landets lagar ut för yttrandefrihet och åsiktsfrihet? Om det finns sådana lagar, hur verkar de fungera? Vilken rätt har människorna? Fri tillgång till internet? Förekommer censur?
- Kan du hitta artiklar som berättar om att yttrandefriheten och åsiktsfriheten har hotats på något sätt i det land du jobbar med?
- Hur är situationen för de inhemska medierna? Råder pressfrihet? Hotas, förföljs, fängslas journalister? Kanske hittar ni artiklar att läsa om detta? Titta exempelvis på reportrar utan gränsers hemsida (pressfrihetsindex 2017).
- I din redovisning ska du avsluta med en summering av hur du anser att medieklimatet i "ditt" land är, hur yttrandefriheten ser ut för människorna som bor där och även något kort om hur du tror att framtiden kommer att se ut.

SPRÅK – ATT TA STÄLLNING OCH GÖRA SIN RÖST HÖRD

”Varje barn har rätt till yttrandefrihet, att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter”. (Ur barnkonventionen).

I UTSTÄLLNINGEN

Observera att du även kan använda dessa övningar i klassrummet.

ÖVNING 1

Denna övning fungerar bra som inledande övning för att få igång gruppen och skapa en avslappnad atmosfär.

Gruppen sätter sig på de gula stolarna. Deltagarna får ett ord eller en mening att starta en associationskedja utifrån. För att det ska gå smidigt krävs att alla lyssnar uppmärksamt på den som pratar. Det är ingen idé att långt i förväg planera vad man själv ska säga eftersom associationerna är oförutsägbara. Varje elev ska säga en mening, där första ordet är det ord som var sist i föregående talares mening. Ex: Person 1: Jag tycker om lasagne. Person 2: Lasagne kommer från Italien. Person 3: Italien är ett land i södra Europa osv.

En variant av denna övning är att man endast säger ett ord. Ex: Person 1: Boll. Person 2: Zlatan. Person 3: Fotbollsspelare.

ÖVNING 2

Den här övningen syftar till att träna sig i att ta ställning och uttrycka sina åsikter. Den ger också träning i att lyssna på andra. Två regler gäller:

- Alla har rätt att inte delta i övningen.
- Ingen får uttrycka sig negativt om det någon annan säger. Fokus ska ligga på att argumentera för sin egen sak, inte mot någon annans.

Instruktion: Varje elev tar en gul stol och placerar den i en halvcirkel. I cirkeln ska det även finnas en extrastol. Låt alla sätta sig och läs sedan upp ett påstående i taget för eleverna och be dem ta ställning. Börja med enklare frågor för att värma upp gruppen. Om de håller med påståendet ska de byta plats med någon annan som också reser sig (eller sätta sig på extrastolen om ingen annan vill byta plats). Håller de inte med ska de sitta kvar på sin stol.

Varje påstående ska följas upp med följdfrågor. Då får eleverna träna på att motivera och utveckla sina tankar. Det kan vara frågor som: ”Varför valde du att sitta kvar?” ”Varför bytte du plats?”. Om det är många som byter plats räcker det med att några får utveckla sina svar. Kom ihåg att det inte finns rätt eller fel.Handledaren ska inte själv uttrycka sin åsikt, hålla med eller visa att du inte håller med. Om det är känsliga frågor kan en längre diskussion vara viktig. Var noga med att inte låta två personer ta över diskussionen. Då kan de andra bli ofokuserade.

Avsluta övningen med att diskutera hur eleverna upplevde den.

FÖRSLAG PÅ PÅSTÅENDEN:

- Jag tycker att frukost är den bästa måltiden på hela dagen.
- Jag tycker att skolan ska börja vid klockan nio.
- Det finns inget dåligt väder.
- Det är viktigt med gemensamma regler för att samhället ska fungera.
- Om man passivt står och tittar på när någon råkar illa ut är man själv medskyldig till det som händer.
- Ibland är det rätt att ta till våld för att lösa en konflikt.
- Om många säger samma sak betyder det automatiskt att det är sant.
- Jag har någon gång ångrat att jag inte sade ifrån när någon blev illa behandlad.
- Det finns människor som är onda av naturen.

- Alla människor är lika mycket värda.
- Det finns åsikter som borde förbjudas.
- Gruppsytryck kan göra att man inte vågar säga ifrån.
- Det är viktigt att våga säga vad man tycker.
- Jag kan vara en förebild för andra.
- Ensam är stark.
- Det är viktigt att vi lär oss av historien.
- Det är okej att vara ganska taskig mot någon, bara man talar om att man skämtar

ÖVNING 3:

Håll ett tal! Använd de skyltar som finns i rummet och läs upp talet på baksidan av skylten. Testa gärna att läsa talen i olika tempon och med olika känslor och se vad det gör för skillnad åt budskapet – blir det någon skillnad? Gör ni denna övning i klassrummet kan ni exempelvis ta kända låttexter eller dikter att läsa upp för varandra. Varför inte göra en gissningslek av det hela? Vilken är låten/artisten? Eller vilken känsla försöker den som läser att förmedla (ledsen, glad, uttråkad, förälskad?).

I skolan

UPPGIFT 1

Debatt. Den här uppgiften fungerar i alla årskurser. Du som lärare kan själv bedöma vilka krav du vill ställa. I högre årskurser kanske du vill att de arbetar med etos, logos och pathos, medan de yngre eleverna kan behöva mer hjälp att förstå vad argument är. Anpassa efter din grupp.

Debattera i lag. Läraren delar in klassen i ett jämnt antal lag (2-4 i varje lag är lagom). Hälften av lagen ska vara för och hälften emot. Lagen ska mötas i debatter kring ett ämne. Ämnet kan läraren bestämma i förväg eller så bestämmer klassen tillsammans.

Lagen får cirka en timme på sig att förbereda sig. Tiden kan anpassas efter vilka krav du ställer på eleverna. Om eleverna förväntas ha mer underbyggda och välutvecklade argument kan det krävas längre förberedelsestid.

Försök att hitta fem argument för er sak. Försök att hitta både fakta- och känslargument. Fokusera på att hitta starka och trovärdiga argument. Hänvisa gärna till en källa, t.ex. "Enligt statsminister Stefan Löfvén ...".

Bestäm i vilken ordning ni ska lägga fram argumenten. Tänk på att spara ett starkt argument till slutet av debatten.

Undersök också vad det kan finnas för motargument mot er åsikt och förbered hur ni kan bemöta dem.

Planera hur ni ska inleda och avsluta er debatt.

GENOMFÖRANDE:

Efter förberedelsen möter lagen varandra två och två. De övriga är publik. Varje lag får inledningsvis under varsin minut berätta var de står i frågan och presentera sitt första argument. Därefter får ni ordet varannan gång. Kom ihåg att lyssna på varandra och bemöt varandras motargument. Ni får inte avbryta varandra. Varje lag avslutar med en summering och en uppmaning. Publiken avgör vilket lag som har vunnit i debatten och motiverar varför.

FÖRSLAG PÅ DEBATTÄMNEN:

- För/emot gratis skolmat
- För/emot högre vecko-/månadspeng
- För/emot datorfria dagar
- För/emot mobiltelefonförbud i skolan
- För/emot betyg
- För/emot mer idrott i skolan
- För/emot cykelhjälm
- För/emot att införa 16-årsgräns på godis och läsk
- För/emot prao i alla årskurser
- För/emot att bo på landet/i staden
- För/emot energidrycker